

Zera Berach inst.
In memory of Hatzadik
Rabbi S.B. Lieberman Zt"l
Pob 2093 Tsfat ISRAEL

מוסדות זרע ברך על שם הגה"צ
רבי שמחה בונים ליברמן זצוק"ל
ת"ד 2093 צפת עיה"ק

שבילין דאורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת עקב תשע"ט

פרשת עקב

**ביאור מדוע ברכה שלפניה מדרבנן, הא סברא הוא שאסור
ליהנות בלא ברכה, וסברא מדאורייתא היא**

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (ח, י)

בברכות (כא.) אמר רב יהודה מניין לברכת המזון לאחריה מן התורה, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת.

ולענין ברכה שלפניה איתא שם (לה.) אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכתב הפני יהושע שם דמשמע מלשון כל הפוסקים דלפי זה כל ברכות הנהנין דרבנן חוץ מברכת המזון, ויש לתמוה הא בכל הש"ס משמע דמידי דאתי מסברא הוי מדאורייתא, ואדרבה הש"ס מקשה למה לי קרא סברא הוא, ועיין שם שכתב דאפילו אי נימא דסברא דברכה שלפניה הוי דאורייתא, אפילו הכי אתי שפיר הא דאמרינן ספק ברכות להקל, משום דלא שייך להחמיר כיון דאסור לברך ברכה שאינה צריכה, ממילא אזלא ליה הסברא דאסור להנות בלא ברכה ע"ש, ועיין צ"ח שם.

ולדעתי נראה דלא אמרינן דסברא הוי דאורייתא אלא בפרטי הדינים, כגון הא דאמרינן בב"ק (מו:) לגבי דינא דהמוציא מחבירו עליו הראיה דלא בעינן קרא דסברא הוא, דאין להוציא ממון מחזקת הבעלים עד שיביא התובע ראיה, וכן הוא בהא דאמרינן בכתובות (כב.) לגבי נאמנות הפה שאסר הוא הפה שהתיר דסברא הוא ולא בעינן קרא, וכן כל כיוצא בזה, אבל לחדש איסור או מצוה זה לא מצינו דעל ידי סברא נעשה הדבר למצוה או לאיסור חדש מדאורייתא, ואיסור גזל יוכיח, דודאי סברא פשוטה היא דאסור לגזול את חברו, ואפילו הכי בעינן לקרא דלא תגזול לעשותו לאיסור מן התורה.

בשבילי ההודאה סימן ב אות ב הערה א

בשבילי אורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת עקב תשע"ט

בגדר רובו ככולו, ומדוע אין אומרים רובו ככולו לענין

ברכה אחרונה

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (ח, י)

בברכות (כא.) מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה, שנאמר ואכלת וברכת. וחכמים תיקנו ברכה אחרונה גם לשאר אוכלין ומשקין.

והנה לענין שיעור שתיית משקין לחיוב ברכה אחרונה, כתב הטור (או"ח סי' ק"צ) דיש ספק אם שיעורו בכזית או ברביעית, ולכך טוב לזהר לשתות פחות מכזית או שישתה רביעית כדי להסתלק מן הספק, ולענין כוס של ברכה שצריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית, הלכך ישתה רביעית שלם כדי להסתלק מן הספק, והעתיקו להלכה בשו"ע (שם סי"ג).

והנה לענין כוס של ברכה דבעינן שיחזיק רביעית, וצריך שישתה ממנו מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית, לכאורה נראה דהוא מדין רובו ככולו, וא"כ יש להעיר מאי שנא דלענין שתיית כוס של ברכה סגי ברובו משום דרובו ככולו, ואילו לענין ברכה אחרונה לא אמרינן דרובו ככולו אלא צריך לשתות כל השיעור.

שוב ראיתי דשיעורא דמלא לוגמיו אינו מדין רובו ככולו, עיין בר"ן פסחים (כב: מדפי הרי"ף ד"ה אם) ובב"ח (או"ח סי' תעב) דהוא מדינא דהמברך צריך שיטעום, ובעי טעימה חשובה דמלא לוגמיו, ונפקא מינה דאפילו בכוס גדול סגי במלא לוגמיו אע"פ שאינו רובו ע"ש. אמנם אכתי יש להעיר בזה מדין שתיית ארבע כוסות, שכתבו הר"ן והב"ח שם דבעינן שישתה רוב הכוס בדוקא, כיון דעיקר חיובא הוא שישתה ארבע כוסות ולא הוה שתיית הכוס אלא אם כן שותה רובו, ולהדיא כתב הב"ח שם דהוא מדין רובו ככולו, וא"כ צ"ע אמאי לא נימא דהכי נמי לענין ברכה אחרונה סגי ברובו דהוי ככולו.

והנראה לי לומר בזה, דהנה יש לחקור בגדר הדין דרובו ככולו, האם זה באיכות או בכמות, כלומר האם לרוב יש חשיבות של כולו ולהכי סגי ברוב, וכגון לענין שחיטה כשם דשחיטת שני סימנים מתיר, כך שחיטת רוב סימנים מתיר מפני שיש לו חשיבות ככולו, ואע"ג דהמיעוט הנשאר אינו חשוב כמי שנעשה בו מעשה שחיטה, או דלמא דהוי דין בכמות השחיטה, דלעולם בעינן שישחוט כל שני הסימנים, אלא דסגי בשחיטת הרוב מדין רובו ככולו דנחשב כאילו חתך כל הסימנים ונעשה מעשה שחיטה גם במיעוט.

והנה אי נימא דדין רובו ככולו הוא באיכות דלרובו יש חשיבות כולו ולהכי סגי ברוב, יבואר לנו היטב בזה הא דלענין ברכה אחרונה בעינן שתיית כולו, דבשלמא לענין שתיית ארבע

2

הוקדש לעי"נ הרה"ח רודצו"ח הבלתי נשכח
 ר' חיים בער ירמיהו בן הגה"צ רבי שמחה בונים ליברמן זצ"ל
 נלבי"ע בש"ק ט' באדר תשע"ח

לעי"נ חיה חגית ברכה כהן בת רחל ע"ה
 לעי"נ שושנה עמוס בת פרץ ע"ה

בשבילי אורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת עקב תשע"ט

כוסות דעיקר קיום המצוה הוא בשתיית הכוס, בזה אמרין דסגי ברובו דיש לו חשיבות כשותה כל הכוס, וקיים בזה המצוה דארבע כוסות אע"ג דאינו נחשב ששתה כל הכוס ממש. משא"כ לענין ברכה אחרונה דבעינן הנאת מעיו, ואם חזר והקיא או אינו חייב לברך (עיין אמרי בינה או"ח סי' טו, ובאגלי טל מלאכת טוחן ס"ק סב אות ב, ובכלי חמדה בפרשתן אריכות בזה) וחזינן דבעי שיעור בכמות האוכל להנאת מעיו, וכן יש להוכיח מדברי התוס' בברכות (לט. ד"ה בצר) שהביאו ירושלמי דעל בריה מברכין ברכה אחרונה אפילו בפחות מכזית, וכתבו דהבבלי חולק על הירושלמי, הרי דמבואר מזה דלברכה אחרונה לא מהני חשיבות, אלא בעינן שיעור בכמות, והכי נמי לענין רובו ככולו כיון דהוא דין באיכות ולא בכמות, ואינו נחשב כשתה ממש כל השיעור, ממילא לא שייך שיברך ברכה אחרונה על רובו, דאין כאן הנאת מעיו מכמות דרביעית.

בשבילי הקודש סימן לא אות ח

ע"ש אריכות בזה

ארץ ישראל מקור הברכה והתפלה

והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים, ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה וגו' (יא, יא-יב)

וברש"י אשר ה' אלקיך דורש אותה, והלא כל הארצות הוא דורש שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה.

מקור דבריו הוא מספרי כאן (ריש פיסקא מ), ובזרע אברהם על הספרי ציון לזה דברי הגמ' בתענית (י). ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם מתמצית, ארץ ישראל שותה תחילה וכל העולם לבסוף.

וכן מצינו בברכות (כט.). בנוסח ברכת הבינו, שכנגד ברכת השנים אומר ודשננו בנאות ארצך, עוד איתא שם שהקשו שיתקנו לומר ודשננו בנאות ארצך ותן טל ומטר, הרי שהעיקר הוא ארצך דהיינו ארץ ישראל.

ונראה מזה שאף התפלה עיקרה כנגד ארץ ישראל, שהואיל ומקור הברכה הוא בארץ ישראל ומשם נתפשט לכל העולם כולו, לכן אף כשמתפללים בשאר מקומות שבעולם מ"מ מבקשים עבור "ארצך" מקור הברכה שהוא גשמי ארץ ישראל, ומשם יושפע השפע לשאר המקומות. ויש להוסיף בזה, דהנה איתא בברכות (כו: וכ"ה ברמב"ם ושו"ע) תפלות כנגד תמידין תקנום, ונראה דכשם דתמידין הם קרבן צבור, כך עיקר התפלה נתקנה לצבור וכנגד הצבור,

3

הוקדש לע"נ הרה"ח רודצו"ח הבלתי נשכח
ר' חיים בער ירמיהו בן הגה"צ רבי שמחה בונים ליברמן זצ"ל
 נלבי"ע בש"ק ט' באדר תשע"ח

לע"נ חיה חגית ברכה כהן בת רחל ע"ה
 לע"נ שושנה עמוס בת פרץ ע"ה

בשבילי אורייתא על התורה (של הרב שמחה בונים ליברמן זצ"ל) – פרשת עקב תשע"ט

ואף שכל יחיד חייב להתפלל בעצמו, מ"מ כיון שכולם חייבים להתפלל בזמן תפלה הוי כעין צבור, וכמו שמצינו בקרבן פסח אף שכל יחיד מביאו בפני עצמו מ"מ מיקרי קרבן צבור כיון דאתי בכנופיא כדאיתא ביומא (נא.), ועיין בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תקלח אות ח-ט) שביאר הענין דמיקרי קרבן צבור משום שכל ישראל ערבין זה לזה ועל כן במצוה שכל ישראל חייבין בה מיקרי עשה דרבים וקרבן צבור יעושיה, וע"ע באבני נזר (יו"ד סי' קכו אות ד) שהביא דברי המהר"ל בביאור הטעם שלא נעשו ישראל ערבין זה לזה אלא לאחר שעברו את הירדן ונכנסו לארץ ישראל, משום דארץ ישראל מיוחדת לישראל והיא עושה את כל ישראל השוכנים עליה כאיש אחד, ועל כן כשבאו לארץ ישראל נעשו ערבים זה לזה, והוסיף האבני נזר דזה פשוט שאף עכשיו שישראל בגלות נשאר הערבות, והטעם ברור דאף שגלו מ"מ מקומם של ישראל בארץ ישראל, וכשאנחנו בארץ אחרת נחשבים אנו גולים כי אין זה מקומינו, רק מקומינו בארץ ישראל ומצוה לדור בארץ ישראל, על כן עדיין חשיב כאילו כולנו בארץ ישראל אף שאין אנו בפועל שם מ"מ זה מקומינו.

נמצא מבואר דעיקר מה שעושה את בני ישראל לצבור הוא ארץ ישראל המחבר את כולנו להיות כאיש אחד, וכבר ידוע דגדר צבור אינו כענין שותפות שיש הרבה בעלים, אלא הוי כאיש אחד וכבעלות אחת.

ועל פי זה אמרתי לבאר ענין שאלת גשמים בארץ הצריכה לגשמים בימות הקיץ, דהנה בשו"ת הרא"ש (כלל ד סי' י) האריך לדון ולהוכיח שבארצות הצריכות לגשמים עד עצרת יש לשאול על הגשמים בברכת ברוך עלינו עד חג העצרת, ובסוף דבריו כתב שהקהל לא קבלו ממנו דבריו, ועיין בב"י (או"ח סי' קיד וקיז) שהביאו ושלא נתקבלו דבריו, ושנוהגין בכל העולם להפסיק מלשאול ומלהזכיר גשמים ביו"ט ראשון של פסח אע"פ שעדיין צריכים ביותר לגשמים ע"ש, אך לא ביאר מדוע לא נתקבלו דבריו.

ויש לבאר ע"פ דרכנו שעיקר הברכה היא בארץ ישראל, וכן עיקר כח הצבור הוא בארץ ישראל העושה את כל ישראל כאחד, לכן כשיסדו חכמים נוסח התפלה לצבור תקנו כנגד זמן קיץ וחורף דארץ ישראל שהיא ג"כ מקור הברכה לכל העולם, ולפיכך לענין הזכרת הגשמים [בברכה שניה] מזכירין בכל העולם בזמן שמתחילין להזכיר בארץ ישראל שכולם נגררים אחר כח הצבור שהוא בארץ ישראל, ומשום הכי גם לענין שאלת הגשמים אין שואלין בחוץ לארץ אף במקום שצריכין מאד לגשמים בין פסח לעצרת, לפי שהוא רע לארץ ישראל שהוא זמן קציר חטים ואינו זמן גשמים שם, אמנם לענין תחילת שאלת הגשמים שאין שואלין בחוץ לארץ אלא לאחר ששים יום לתקופה, היינו משום שעדיין אינן צריכין לגשמים כל כך (עיין תענית י. ובטושי"ע סי' קיז) והוא רק בשלילה שאין מתחילין לשאול ואינו רע לארץ ישראל, לכן מאחרין בחוץ לארץ.

4

הוקדש לע"נ הרה"ח רודצו"ח הבלתי נשכח
ר' חיים בער ירמיהו בן הגה"צ רבי שמחה בונים ליברמן זצ"ל
 נלב"ע בש"ק ט' באדר תשע"ח

לע"נ חיה חגית ברכה כהן בת רחל ע"ה
 לע"נ שושנה עמוס בת פרץ ע"ה